

Роздумы пра Бакста: чалавек і творца

Час можна спыніць, пра лёс расказаць, а творчасць увекавечыць — досыць змясціць усё гэта ў кнігу. Прэзентацыя выдання «Леў Бакст: жыццё прыям Жар-птушкі», якая была падрыхтавана ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» і пры падтрымцы «Белгазпрамбанка», прайшла 3 сакавіка ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь. Аўтар, Уладзімір Шчасны, не ставячы задач зрабіць мастацтвазнаўчае даследаванне, напісаў пра знакамітага мастака-мадэрніста, сцэнографа і дэкаратара, ілюстратара і занедаўцу мод даступнае шырокаму колу чытачоў, свабоднае ад навуковых норм эсэ-роздум.

У кнізе гарманічна перапляліся асабістыя ўражанні стваральніка, аналіз асобы чалавека і творцы, які стаў кумірам сваёй эпохі, а таксама гістарычныя факты і біяграфічныя дадзеныя. Ніводнай кнігі пра Бакста, напісанай так проста і цікава, дагэтуль не было, таму Уладзімір Шчасны вырашыў стаць першаадкрывальнікам.

Твор Уладзіміра Шчаснага — гэта якасная публіцыстыка ад стваральніка кнігі «Мастакі Парыжскай школы з Беларусі», куратара і натхняльніка выставак «Дзесяць вякоў мастацтва Беларусі», а таксама экспазіцыі «Час і творчасць Льва Бакста», з якой да сярэдзіны красавіка можна яшчэ пазнаёміцца ў музеі. Галоўная мэта новага выдання — даказаць, што выхадцы з Беларусі ўнеслі прыкметны ўклад у развіццё агульнасусветнай культуры.

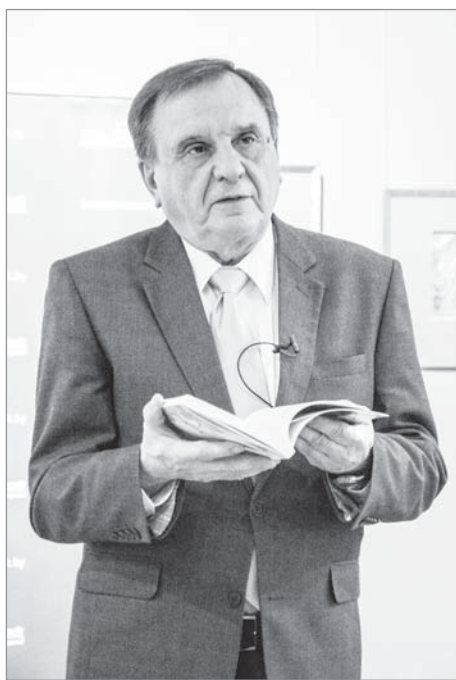
Уладзімір Шчасны рыхтаваў кнігу ў хуткім тэмпе, акурат да адкрыцця ў Мінску выстаўкі, прысвечанай мастаку, але здолеў прааналізаваць мноства крыніц, прычым, і арыгінальных — на англійскай і французскай мовах. У выданне трапілі ўспаміны як самога Льва Бакста, так і іншых знакамітых мастакоў, з якімі ён сябраваў і супрацоўнічаў.

Уласныя даследаванні прывялі Уладзіміра Шчаснага да цікавага адкрыцця. Аказваецца, у гродзенскага творцы, які праславіўся ў Расіі, Еўропе і Амерыцы, тры прозвішчы ад дзеда, бацькі і бабулі — Розенберг, Рабіновіч і Бакстэр. Апошняе, скарачанае да Бакст, дарэчы, паходзіць ад мястэчка Бакшты, што знаходзілася ў Віленскай губерні, а цяпер — частка Гродзенскай вобласці. Знойдзены таксама ўнікальны партрэт бацькі мастака, Самуіла.

Чаму ж кніга дазваляе захаваць творчасць Бакста, наблізіць яго да людзей? На старонках аддрукаваны самыя яркія творы аўтара з калекцыі «Белгазпрамбанка», якія застануцца ў нас пасля таго, як выставачныя працы «Разьбіццэ» па музеях розных краін. Акрамя тэксту, у кнізе змешчана шмат дакументальных фотаздымкаў, на якіх можна пабачыць, як выглядала інтэлігенцыя, багема бакстаўскіх часоў.

У пачатку эсэ Уладзімір Шчасны распавядае пра месца, дзе з'явіўся на свет маленькі Лёвушка, — Гродна сярэдзіны XIX стагоддзя. Няростая абстаноўка панавала ў горадзе. Калісьці ён быў сталіцай Рэчы Паспалітай, затым ператварыўся ў ціхі губернскае цэнтр на ўскраіне Расійскай імперыі... Да пачатку 60-х гадоў Гродна выглядаў вельмі ажыўлена. На вуліцах гучалі ідыш, польская, руская, беларуская мовы, а каталіцкія храмы суседнічалі з праваслаўнымі. Але самае цікавае было наперадзе. Гудок першага паравоза, які прыбыў на станцыю Гродна, абвясціў пра надыход у гэтым краі прамысловай рэвалюцыі, а потым — моды на эклектыку ў выяўленчым мастацтве, прагу да эстэтыкі. Усё гэта Уладзімір Шчасны тлумачыць вельмі паэтычна, але дакладна. Аўтар спачатку папярэднічае нараджэнню вялікага мастака, нібы стварае для яго мізансцэну, рыхтуе дэкарацыі, а потым ідзе за ім па пятах, нібы таленавіты аператар, выхоплівае з жыцця самыя ярковыя моманты, нечакана мяняе ракурсы, адхіляецца ад галоўнай лініі сюжэта, але ніколі не адыходзіць ад логікі.

«Творы мастацтва станавіліся элементамі стылю жыцця». На арэну выходзіў мадэрн. Апошнія дзесяцігоддзі XIX і пачатак XX стагоддзя ў Еўропе сталі *Belle Epoque* (выдатнай эпохай), а Леў Бакст — адным з яе сімвалаў, «сведкам яе зараджэння і згасання».

Уладзімір Шчасны прадстаўляе сваё новае выданне.

Шкада, што Уладзімір Шчасны не здолеў здабыць інфармацыю пра тое, дзе канкрэтна жыў мастак у Гродне і колькі яму было гадоў да таго, як дзед павёз сям'ю ў Пецярбург. Эсэіст упэўнены, што кніга — гэта толькі даведнік, які натхняе на далейшыя пошукі. Тым не менш аўтар прыводзіць амаль сенсацыйныя факты (мабыць, яны і выдому мастацтвазнаўцам, але яўна не большасці людзей). Уладзімір Шчасны кажа, напрыклад, пра тое, што Бакст, і без таго адораны чалавек, быў яшчэ і таленавітым літаратарам, выдатна валодаў словам. Не раз згадвае аўтар аўтабіяграфічны раман мастака «Жорсткае першае каханне», дзе гаворка ідзе не толькі пра трагічную сувязь юнака з французскай актрысай,

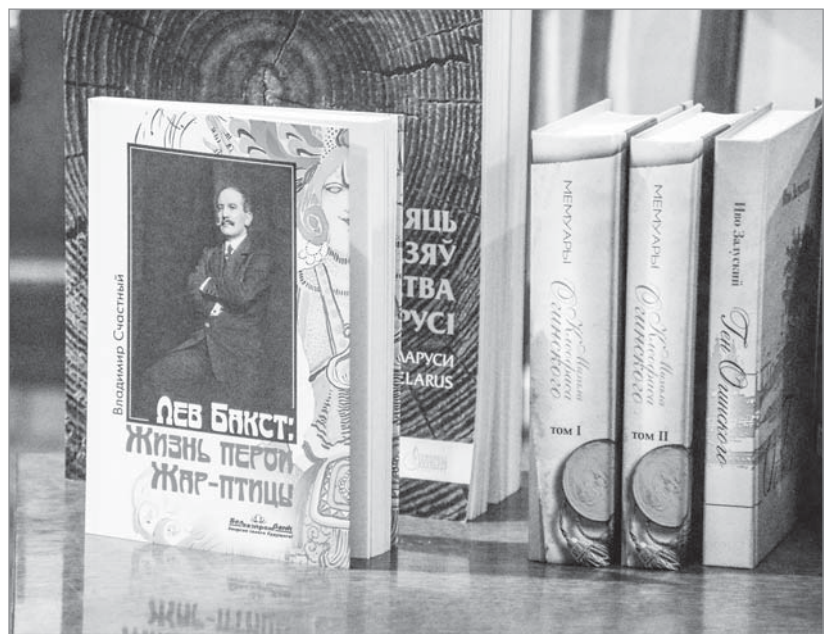
але і аблічча Пецярбурга на мяжы стагоддзяў. Выклікаюць неверагодную цікавасць і гісторыі пра тое, навошта малады Лёвушка пайшоў з Пецярбургскай акадэміі мастацтваў, чаму яго называлі «наваспечаным Рубенсам» і хто быў яго лепшым настаўнікам...

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Лілія Ананіч і Уладзімір Шчасны на выстаўцы «Час і творчасць Льва Бакста» — пасля прэзентацыі.

Уладзімір Шчасны рухаецца крок за крокам — ад нясмелых творчых пошукаў майстра, яго дэбютных спроб у жывапісе да першых поспехаў. Нібы абачлівы псіхолог, аўтар кнігі перадае пачуцці, якія наведвалі Льва падчас раздарожжаў лёсу, калі ён, напрыклад, не прымаў акадэмізм, але яшчэ не ведаў новых стыляў, не мог справіцца з трагічным каханнем, пабачыць сына, вярнуцца ў Расію...

Пасля першага вялікага падарожжа-натхнення, калі Бакст наведваў Францыю, Германію, Іспанію, Італію ў 1891 годзе, кніга пераносіць у атмасферу мастацкай суполкі «Свет мастацтва», заснавальнікам якая быў як Аляксандр Бенуа, так і Сяргей Дзягілеў. Шмат увагі надаецца легендарным «Рускім сезонам», дзейнасці Бакста як стваральніка экскаізаў дэкарацый і касцюмаў да балетаў — ад «Сэрца маркізы», «Феі лялек», «Дафніса

Кнігі выдавецтва «Чатыры чвэрці», сярод якіх — «Леў Бакст: жыццё прыям Жар-птушкі».

і Хлоі» да «Клеопатры», «Шалёнай маладосці», «Шахеразады»... Нядзіўна, бо такім яго ведаюць больш, чым, напрыклад, выдатнага партрэтчыста.

Але да гэтага было знаёмства Льва з Валянцінам Сяровым, якое перарасло ў добрае сяброўства, заробкі кніжнай графікай, трэніроўкі ў тэхніцы акварэлі і ператварэнне сціплага юнака ў... маладога чалавека, які мог закрузыць галаву любой даме. Хоць, як мяркую Уладзімір Шчасны, ствараючы дэталёвы партрэт Бакста, рэпутацыя лавеласа была толькі «шлемам ад колкасіаў», бо на той час загана лічылася абаяльнай.

Чаму Бакст некалькі гадоў займаўся толькі партрэтамі? У якога з фінскіх мастакоў ён запазычыў свой знакаміты французскі шлык у тэхнічным выкананні? У якім часопісе і калі ўпершыню выйшаў артыкул, дзе Леў згадваўся як таленавіты малады мастак? На ўсе гэтыя і многія іншыя пытанні адказаў Уладзімір Шчасны.

У яго эсэ амаль на кожнай старонцы пануе атмасфера бакстаўскага часу — маладосці, запалу да мастацтва, жадання басконцай дзейнасці, унутраных канфліктаў, рашучых учынкаў... Гэта не манатонны апавед пра жыццё, а насычаная падзеямі, сустрэчамі, узлётамі і падзеннямі, захапленнямі, марамі і расчараваннямі дакументальная кінастужка. Дарэчы, яшчэ адно сенсацыйнае адкрыццё для чытачоў: «Дажыві мастак да трыццаці гадоў мінулага стагоддзя, калі Галівуд стаў фабрыкай мрояў дзякуючы небывалай папулярнасці музыкальных фільмаў, магчыма, ён пераклучыўся бы на кінематограф». Уладзімір Шчасны не проста так прыходзіць да гэтай высновы і нават параўноўвае Бакста з Хічкокам...

Аўтар кнігі знаёміць чытачоў з характарамі, лёсамі людзей, што былі побач з Бакстам, уплывалі на яго жыццё: ад ужо згаданых Бенуа з Дзягілевым да Зінаіды Гіпіус і Любові Грыцэнка, жонкі мастака.

Асобнымі тэмамі ў кнізе — Бакст-партрэтчыст, педагог, заўзяты падарожнік і... філосаф-празорца. Цікава разважае Уладзімір Шчасны пра самыя знакамітыя яго карціны (шмат іх змяшчае выстаўка). Першае па таямнічасці — палатно «Старажытны жах», што нарадзілася пасля пездкі ў Грэцыю. Марскія хвалі ў навалніцу і людская паніка як прадчуванне будучых перамен, а на прырднім плане — Афродыта з усмешкай, што сімвалізуе неўміручасць жаночасці, мастацтва.

У касцюмах Бакста фарсілі знакамітыя танцоўшчыцы Іда Рубінштэйн, Ганна Паўлава, Тамара Карсавіна... Уладзімір Шчасны зазначае самую, напэўна, галоўную «фішку» ад мастака — падкрэслены эратызм, шыкоўнасць і адначасова, як ні дзіўна, лаканічнасць. Як гэта яму ўдавалася? Жыццё, у якім гарманічна сышліся амаль усе фарбы, — гэта пра Бакста. Яго творчасць цяпер, дзякуючы стваральнікам кнігі і выстаўкі, — і наш здабытак.

Гэтая кніга не дае адказаў на ўсе пытанні, але яе можна выкарыстоўваць як энцыклапедыю. Калі чалавек прачытае і вырашыць паглыбіцца ў гісторыю рускіх балетаў ці «Свету мастацтва», тут ёсць спіс літаратуры. Галоўная задача эсэ, на думку Шчаснага, — расказаць пра Бакста ўсебакова, бо многія ведаюць яго толькі як выдатнага сцэнографа.